

I. Considerații generale. Teritoriul aflat în atenția noastră a avut de-a lungul timpului o structură aparte. Ilustrarea câtorva repere în acest sens este așadar necesară. Atestată documentar cetatea Kosd (Rupes) a fost în interesul regalității maghiare începând cu secolul al XI-lea. Aici în cetatea de pe stânca de bazalt își avea sediul castelanul de Rupea și o mică garnizoană militară.

Regalitatea maghiară era interesată aici de exploatarea sării aflată în substratul de apă salină de sub așezarea de mai târziu, fie mai degrabă, a fost un înaintat avanpost al coroanei maghiare, în vederea controlului colțului sud-estic al Transilvaniei. Cert este că la 1280 avem consemnat castelanul de Rupea ce trebuia să fie atenționat să dea darea către episcopia catolică de la Alba Iulia. Dacă au fost colonizați și secui până secolele X-XI aici nu ne spun izvoarele, dar probabil dacă ar fi fost așa era doar o locuire temporară. Aceasta poate fi legată în mod direct de existența mănăstirii franciscane (azi biserica catolică aflată la poalele cetății). Cu certitudine știm că teritoriul a fost printre primele colonizate de către coloniști germani la finele secolului al XII-lea. Aceștia vin aici în primele valuri, pe la 1185-1200, Rupea făcând parte din teritoriul mare de graniță *al Draas*, așa cum ne spune **Diploma Andreanum** de la 1224. Iar de aici ulterior a fost colonizat teritoriul Sighișoarei (organizat în scaunul Sighișoara de mai târziu).

Din 1337 apare consemnat scaunul Rupea, unul mic ca structură, aflat la graniță cu pământul secuilor, și la rândul lui, structurat în două unități mai mici numite plase. În funcție de poziția acestor așezări erau organizate astfel:

- **Plasa de SUS** cuprindea așezările de pe limesul Oltului și o parte de pe valea Homoroadelor respectiv: Ungra, Homorod, Cața, Drăușeni, Jimbor și Mercheașa.

- **Plasa de JOS** cuprindea așezările situate pe afluenții văii Cohalmului vale Ticușului, valea Fișerului, valea Scroafei, respectiv: Fișer, Viscri, Dacia, Jibert, Lovnic, Cobor, Felmer, Șona, Hălmeag, Ticușul Vechi și Ticușul Nou.

Această structură administrativă dăinuie până în 1876 la desființarea *pământului crăiesc*, după care se înființează județul Târnava Mare, structurat în mai multe plase, printre care și plasa Rupea. Noua structură administrativă depășește vechiul scaun săsesc Rupea și o dată cu desființarea paralel cu teritoriul locuit de sași a teritoriului de autoadministrare a secuilor (cu care scaunul Rupea din trecut se învecina) astfel că sun mai multe așezări. Ele proveneau din:

- enclavele nobiliare cuprinse în comitatul Alba Superioară (aflate anterior pe teritoriul pământului crăiesc),
- din localități ale fostelor scaune săsești învecinate: Sighișoara, Cincu și Nochrich.
- așezări ale vechiului scaun Rupea.

Astfel că plasa Rupea cuprindea localitățile: Augustin, Racoșul de Jos, Bogata Olteană, Dopca, Viscri, Dacia, Hălmeag, Hoghiy, Fântâna, Homorod, Cața, Crihalma, Cobor, Lovnic, Dăișoara, Mateiaș, Mercheașa, Ticușul Vechi și Nou, Paloș, Roadeș, Jibert, Fișer, Buneșri, Ungra, și Ormeniș. Rupea, ce avusese statut de târg reședință a scaunului omonim până la 1876 își păstrează statutul de oraș liber și va fi reședința plasei Rupea din cadrul structurii mai mari a județului Târnava Mare.

Această structură administrativ teritorială se va păstra până la 1921 când în cadrul reformei administrative se mai fac unele reorganizări. Astfel plasa Rupea va aparține după 1945 de raionul Stalin (cu sediul la Brașov) și apoi de județul Brașov, astfel cum este și astăzi de altfel.

II. Viața economică

Situată pe un traseu circulat din Evul Mediu până în prezent, reședința scăunală Rupea s-a bucurat de timpuriu de privilegiile economice ale orașelor de pe pământul crăiesc. Dreptul de târg anual îl primește la 1509 iar „la 1589 Principele Sigismund Bathory reînnoiește dreptul de târg anual și săptămânal oppidiului Rupea”¹. Târgul se ținea vara de Sf. Iakob sau Sf. Ilie între 22-25 iulie. Alături de acesta se mai țineau patru târguri, dintre care unul important era în ianuarie după Sf. Ion. Autoritățile scaunului intervin în procesul de vânzare-cumpărare a produselor în târguri realizând mai multe mercuriale. Acestea vizau stabilitatea prețului produselor agricole și meșteșugărești și evitarea muncii nebreslașilor.

În târgul din Rupea se foloseau începând din sec. al XVI-lea unitățile de măsură de la Viena. Se făcea comerț cu vite și mai ales cu cai, se creșteau atât de mulți cai încât funcționarii scaunului trebuiau să refacă des demarcația dintre spațiul de pășunat al vitelor și cel al cailor, punând indicatoare în acest sens.

Breslele sunt atestate în târgul Rupea destul de devreme. Avem informații numai despre cele săsești și nu de cele ale românilor. Sașii nu erau interesați să treacă în actele lor date despre breslașii românii din Rupea, sau mai degrabă nu erau atât de mulți încât să constituie o breslă. Românii practicau meseriile izolat, și cu preponderență cele legate de asigurarea serviciilor comunității (respectiv cizmar, rotar, morar). Acestea sunt structurate pe secole:

2.1. Secolele XIV-XV:

Prima breslă atestată a fost la 1320 cea a **butnarilor** din Rupea și atunci erau 11 meseriași.

Breasla cizmarilor din Rupea e atestată în Socotelile Sibiului la 1490 și 1532 la fel de numeroasă ca prima.

2.2. Secolul al XVI-lea:

Breasla morarilor consemnată la 1540 și 1588. În recensămintele de pe pământul crăiesc se menționează pentru fiecare așezare măcar existența unui

¹ Heinrich Müller, *Zur Geschichte der Repser Stuhles*, în „Archiv des Vereins“, Hermannstadt, 36-1909, pp. 314-315.

morar. Ei ocupau un loc de vază în comunitate, contribuind cu bani la ridicare bisericii evanghelice din Rupea.

Breasla fierarilor din scaunul Rupea ce va primi recunoașterea privilegiului la 1569 de astă dată dat de Universitatea Saxonum.

Breasla cojocarilor din Rupea atestată prin privilegiul acordat la 1581 de principele Sigismund Bathory ce va fi reînnoit la 1612 de Gabriel Bathory și apoi la 1649 de Ghe. Rakoczi II (ce la va da libertate să își desfășoare mărfurile în cel 7+2 scaune și în districtul Brașovului).

Breasla armurierilor ce va primi confirmare la 1589, dar funcționa din 1674 potrivit unui regulament ce ni s-a păstrat.

2. 3. Secolele XVII-XVIII

Breasla blănarilor din scaunul și reședința Rupea, atestată la 1622 printr-un act emis de principele Gabriel Bathory, ce le interzice blănarilor din Rupea (Kohalom) exportul pieilor de miel sau animale neprelucrate în mod necorespunzător de blănarii de la sate*.

Breasla croitorilor recunoscuți la 1624 ca parte din breasla tutelară de la Sibiu. Un an mai târziu breasla omonimă de la Sighișoara pune condiții, astfel încât cei din Rupea trebuiau să meargă să dea probe acolo și de asemenea, după confirmare, cum era obiceiul, se dădea o masă meșterului sighișorean. La 1714 prin intervenție judeului regal de Rupea, Martin Pildner, Universitatea recunoaște breasla.

Breasla tâmplarilor atestată la 1714 a funcționat o vreme după articolele breslei omonime din Sibiu și la 1752 a fost elaborat un regulament propriu.

Breasla măcelarilor primeau la 1757 o scrisoare din partea Universității, prin care se recunoaște dreptul de profesare precum și obligațiile ucenicilor de a învăța de la meșterul breslei și nu de alte persoane neautorizate. În Rupea erau la acea vreme 7 măcelari ce erau recunoscuți de breasla centrală cu sediul la Sibiu. Cei din Rupea și-au cumpărat dreptul de liberă profesie de la sibieni „cu o sumă de bani, așa cum consemneze Martin Pildner, notar al scaunului”².

Breasla țesătorilor a fost recunoscută de universitate la 1711.

Breasla pânzarilor, nu știm exact anul constituirii acesteia. În arhiva din Sibiu un act din 4 martie 1764 ne spune că Georg Michaelis, jude regal de Rupea și breasla pânzarilor din Sibiu încheie un acord și un contract de un an cu aceștia din urmă. Prin acesta se stabilea ca primii să cumpere materia primă, breasla s-o prelucraze, iar câștigul să se împartă între cei ce încheie contractul. Breasla era ceva mai veche decât această dată.

Breasla tăbăcarilor s-au constituit la 1772, când a fost elaborat și un statut al breslei.

Toate aceste bresle au continuat să existe și după 1876 și vor purta numele de corporații. Descentralizare se realizează clar și Sibiul nu mai are nici o influență

* DJAN Sb.- ZUI nr. 163.

² Heinrich Müller, *op. cit.*, p. 323.

în sistemul de organizare și administrare a corporațiilor. La începutul secolului al XX-lea sub influența benefică a politicii mercantiliste vieneze, s-a dezvoltat în Transilvania mica industrie și primele manufacturi. Astfel în zonă vom avea mici fabricuțe de exploatare și prelucrare a masei lemnoase, de exploatare a sării și a zăcămintelor de piatră de bazalt și calcar. Se păstrează însă și micii meseriași (pantofari, cizmari, croitori, turtari, brutari, măcelari, lăcătuși tinichigii, butnari, fierari și rotari) ce asigurau nevoile comunității, și în funcție de numărul locuitorilor din așezare și numărul acestora varia.

2.4. Meșteșugari și comercianți din primele decenii ale secolului al XX-lea

După 1876 alături de sași, practicanți ai unor meserii sau comercianți vor apare românii și maghiari atât în comuna Rupea cât și în satele plasei Rupea. Meseria se transmitea în familie și atelierul la fel., astfel încât avem familii, cei drept da sași, a căror nume le putem identifica de-a lungul a 2-300 de ani. După 1900 apar în Rupea și micile manufacturi sau întreprinderi ce aveau 2,3 cel mult zece angajați, specializați într-o meserie din fluxul tehnologic. Analiza noastră merge separat pentru identificare meseriașilor din reședința plasei și apoi a celorla din satele plasei Rupea:

a. Comuna Rupea avea la începutul secolului al XX-lea mai multe întreprinderi:

- o mică întreprindere de exploatare a lemnului și de confecționare a obiectelor din lemn destinate uzului casnic (butoaie, căzi). Nu știm unde avea sediul, dar în 1923 este adus ca specialist în prelucrarea lemnului, un iugoslav de origine croată, pentru care proprietarul întreprinderii solicită de la poliția Rupea un permis de lucru de un an (între 1923-1924)*.
- alături de aceasta exista și un atelier de confecționat mobile a cărui proprietar era român, M. Șchiopu, ce avea statut de *meșter constructor de mobile* (echivalent meșterului breslei medievale). Acesta cere, la 1923, de la inspectoratul de muncă Sibiu să-i acorde dreptul de muncă potrivit unui contract, lucrătorului specializat în lucrarea mobilei, Varga Alexandru și un bilet de liberă trecere pe timp de un an cât avea contractul încheiat. Proprietarul atelierului se angajează în contrapartidă să angajeze și lucrători autohtoni, așa cum prevedeau normele comerciale în vigoare la acea vreme**.
- Exploatarea bazaltului de la Racoșul de Sus, respectiv al carierei „Piscul Rugului”, a fost concesionată de autorități, la 1934, unui anume Meteescu din București.
- La 1934 ființa la Rupea o Fabrică de Broboade numită „Texila”
- O fabrică de sifoane, proprietatea Bertei Brufert
- O fabrică de perii cu 7 angajați la 1934 în proprietatea lui Hanelotter Iosif
- O librărie *Kellner und Teutsch* cu un singur angajat bărbat (de aici se livrau materiale imprimate pentru toate primăriile și notariatele din zonă).

* DJAN Bv- Fondul Pretura Plășii Rupea, dosar 2/ 1923-1932, f. 27-28.

** DJAN Bv- Idem , f. 29.

- La 1934 erau două farmacii în Rupea: una al lui Mederus Ludovic cu un singur angajat și ce a de a doua a lui Zink cu 2 angajați.
- Un magazin de coloniale situat în zona centrală a orașului de azi (comunei de atunci) era proprietate a lui Schlosser Fritz.

În afară de acestea mai existau două restaurante în comună (unul proprietate a unui sas: Schodel Victor și cel de al doilea având ca proprietară pe Pora Maria). De asemenea mai erau trei cârciumari și o turtărie la 1934, aceasta din urmă fiind proprietate Wilhelminei Lutsch. De asemenea mai existau în comuna Rupea 6 comercianți ce desfășurau diverse activități, duceau și aduceau marfă în așezare. Dintre aceștia la 1934 unul era român (Traian Comșa)**.

b. Meseriași din Rupea

Majoritatea meseriilor erau practicate de sute de ani și deserveau nevoile comunității. Între 1923-1934 erau următoarele tipuri de meserii în Rupea: frizeri-4, tâmplar-7, tapițer-1, pantofari-15, lăcătuș-1, brutari-5, cismari-8, curelari-1, fierar-2, rotar-1, exoritori-3, țesători-1, tăbăcar-3, măcelari-3, tinichigiu-2. Alături de aceștia mai găsim și meserii ce se practicau de câte o singură persoană respectiv: ceasornicar, hornarul (din această perioadă avem consemnat în arhive un regulament al practicării meseriei de hornar ce prevedea: această meserie era preponderent masculină, dar în cazul decesului soțului se putea practica și de văduvă, dac nu avea urmași băieți sau dacă aceștia erau minori, se cerea un certificat de bună moralitate și exista un gen de legământ al hornarilor în legătură cu confidențialitatea clienților; aveau repartizate câteva străzi și hornurile trebuiau curățate de două ori pe an: toamna și primăvara, muncă lor fiind plătită de primărie), tehnician (nu știm exact ce făcea acesta) și fotograf.

În legătură cu cel din urmă, la 1934 a fost emisă o circulară a „Ministerului de interne, Direcția Administrației de Stat, prin care această meserie se putea practica numai cu autorizație, într-un atelier special și cu aparate de fotografiat *Leica*”³. Se preciza clar că nu avea altcineva voie să fotografieze.

2. 5. Meseriași și comercianții din satele plășii Rupea

În satul **Mercheașa**, la 1934, erau 4 meseriași (câte un pantofar, fierar, măcelar și croitor) și 3 comercianți. Și aici nu erau întreprinderi cu mai mulți angajați.

Ungra avea la 1934 2 întreprinderi mici: **Foresta S.A Rupea** (ce funcționa la Gara Rupea ca fabrică de cherestea, dar era înmatriculată în Ungra) și un depozit de benzină particular. De asemenea erau în această așezare 4 comercianți și 21 de mici meșteșugari.

Ticușul Nou avea la 1934 2 băcănii, o cârciumă și o măcelărie. Alături de care erau 10 mici meșteșugari. Interesant de amintit că în țigănia din acest sat erau înregistrați dintre aceștia 4 meseriași cu specificația „fierar cărpaci, pantofar

** DJAN Bv-Idem, f. 84.

³ DJAN Bv- Idem, Dosar 11/1934, f. 81.

cărpaciu, tâmplar cărpaciu”⁴. Cu siguranță aceștia nu primiseră brevetul de meseriaș și erau un fel de ucenici din Evul Mediu.

În Paloș la 1934 era o băcănie, o cârciumă și băcănie împreună și o moară. Alături de acestea erau 2 meseriași: un fierar și un rotar.

În Dacia în același an erau doi cârciumari, un morar și doi comercianți, alături de 6 meseriași.

La Viscri era o moară și o băcănie, alături de un tâmplar și un pantofar.

La Fișer era la 1934 o băcănie, o lăptărie și două măcelării, alături de șapte meseriași.

În Jibert la 1934 erau 2 proprietari de prăvălii sași, o bocănie înregistrată **Cooperativa de consum** cu 1 angajat, un morar și un proprietar de mașină de treierat român (Vaida Bucur și soția sa). Alături de aceștia erau 12 meseriași mici, dintre care găsim meserii nepractice în alte localități ale plăsii și anume. 2 zidari și un cărămidar (sași și un maghiar). Acestea dovedesc stricta specializare în localitate și cu siguranță aceștia deserveau mai mult decât aria localității Fișer.

În Racoșul de Sus erau la 1934 șapte băcănii, o manufactura (a lui Tomșa Anton) și patru cârciumi. Erau de asemenea meserii aparte: zidar-lemnar 3 și vărari, alături de alți cinci mici meseriași. Explicația prezenței acestor puncte comerciale și a meseriei de vărar era dată de existența carierei de exploatat bazalt din apropierea localității.

3. Concluzi

O așezare trăiește prin intermediul mai multor repere: valența umană, importanța evenimentialul politic, continuitatea spirituală prin intermediul bisericii și specificul economic al zonei. Acest ultim aspect l-am ilustrat în articolul meu. Un târg medieval reședința de scaun săsesc și apoi capitală de plasă, Rupea a fost un centru-factor de stabilitate și de raportare a comunităților umane din zonele limitrofe. În oraș pulsa viața specifică unei urbe mici, cu prăvălii, farmacii și mici industrii. Și în același timp putem vedea o comunitate a cărei nevoi economice sunt asigurate de micii meșteșugari (meseriașii de mai târziu) astfel încât nu era nevoie să se parcurgă drumul, nu întotdeauna la îndemână, până la Brașov, Sighișoara sau Făgăraș.

⁴ DJAN BV- Idem, , f. 190.

Bibliografia

IZVOARE

Fondul pretura Plășii Rupea, dosar 1/1923,
dosar 2/ 1932-1934,
dosar 11/1934,
dosar 4/ 1934.
Direcția Arhivelor Naționale filiala Brașov.

LUCRĂRI GENERALE

1. Manolescu Radu, *Comerțul Țării Românești și Moldovei cu Brașovul (sec. XIV-XVI)*, București, Editura Academiei RPR, 1954.
2. Müller Heinrich, *Zur Geschichte des Repser Stuhles*, în „Archiv des Vereins“, Hermannstadt, nr. 36-1909, pp. 314-315.
3. Pascu Ștefan, *Meșteșugurile din Transilvania până în secolul al XVI-lea*, București, Editura Științifică, 1965.
4. Idem, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. II, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1979.

ARTISANS AND MERCHANTS OF RUPEA PLACEMENT

Abstract

The area described in the hereby article has witnessed several administrative organizational structures throughout centuries. It attracted the Hungarian royalty's attention and was subsequently included in the Saxon's self-administered colonies. For a millennium, this region enjoyed an active economic life, which is proved by the guilds' structures and afterwards by the small enterprises established at the beginning of the 20th century. The medieval guilds, out of which 12 were in the county of Rupea, played an important economic role.

In the 18th century they resulted in numerous craftsmen and traders, that is, an economic continuum. Around the capital, in the neighboring villages, and later in the county of Rupea, categories of craftsmen and tradesmen carried on their existence and provided for the local needs.